

S RUPOM U STOMAKU I KATASTARSKIM TRAUMAMA

(Slađana Nina Perković: *U jarku, Imprimatur, Banja Luka, 2020*)

Prva knjiga Slađane Nine Perković, zbirka od dvanaest priča naslovljena *Kuhanje*, prepoznatljiv je silazak u rudokop odnosa među polovima, makar čitaocima sa ovog podneblja. Čini se čak, na trenutak, da smo istom tom vrletnom putanjom išli za junacima i zapletima koje su, svaka u svom poetičkom kodu, obradile Adisa Bašić u zbirci *A ti zaključaj* i Rumena Bužarovska u knjigama priča *Moj muž* i *Nikud ne idem*. Pomenuti Jelenu Lengold kao eventualnu rodonačelnicu priča o Njemu i Njoj, u kojima se svakodnevica opasno ustalasa kad narupe izazovi prošlosti ili remećenje ravnoteže po kakvom drugom osnovu, ne bi bilo dovoljno pravedno prema regionalnoj prozi jedne generacije autorki, već i zbog toga što Jelena Lengold zalazi u san, fantaziju, citatnost i erotiku neuporedivo odlučnije nego što to čine spisateljice koje su danas u tridesetim i četrdesetim. Reći da proze Slađane Nine Perković, Adise Bašić i Rumene Bužarovske možda odviše rone u svakodnevicu značilo bi biti pomalo površan i prilično nepravedan: jer, svakodnevica njihovih junakinja naprosto je nezaceljivo razdešena i apsurdna, suviše razorna da bi dozvolila ikakvo mešanje politike u upropašćavanje života onih koji su nenadmašni u sabotiranju sebe samih. Razdešene su i perspektive budućnosti: premda Adisa i Rumena opisuju živote širokog generacijskog raspona, njihovo zanimanje za rutinom okovane žene nije tek statističko, kao što ni njihovo pripovedanje nije po automatizmu rodno korektno: surovost i raščišćavanje računa postaju okosnica njihovih priča, jer se male noćne gadosti i golemi dnevni bolovi ne mogu okončati hepiendom pravedničkog gneva; pre će biti da im je zagarantovano finale u neodređenom klimaksu završetka jedine prozne forme koja je razdešena i nepredvidljiva kao život sam – kratke priče.

Baveći se isečcima iz narativa ili intimnog bezizlaza, ili košmarnih sećanja na ratove i krize s jedne, i analizama kataloga prećutanih stvari u brakovima nekoliko generacija sa druge, *Kuhanje* je otvorilo put romanesknom prvcu Slađane Nine Perković na nekoliko načina: pripremio je kontekst tranzicionog lavirinta i generacijski perpetuiranog konflikta sa obavezama i odgovornostima. Ukratko, razne vrste laganog umiranja dovele su do teme porodične sahrane kao najpreciznijeg ogledala u kom entropija obuhvata svoj lik i delo nakon apokalipse.

Apokalipsa se vidi i doživljava uvek drugačije, ne samo generacijski, nego i kroz faze odrastanja i sazrevanja o kojima će ponekad neposrednije posvedočiti intervju ili psihoanalitička seansa nego literarna tipizacija iskustva. Na svoje dvadesete gledam s mešavinom

nostalgije i užasa, tako je to definisala kantautorka iz benda *Florence and the Machine* Florens Velč u jednom intervjuu, govoreći o samopreziru, o osećanju nedostatnosti i nesavršenosti, o ljutnji na sebe samu koja ju je terala u ekstremnu autodestrukciju. Mnogo toga sličnog, iako su okolnosti drugačije, nalazimo u prozi koju pišu autori i autorke na pragu četrdesete godine, jer su stalno u lovu na poslovično slabašan signal veze sa svetom koji im postavlja uslove, ismeva ih i odbija da ih podrži. Da nije Florens Velč pomenula telefon po kom prebira kad se zatvori u kupatilo nakon dobrog koncerta (pa se suoči sa jetkošću komentara na internetu i pakošću paparaca), ne bi se u romanu Slađane Perković naoko tipska slika uhođenja bivšeg dečka na društvenim mrežama mogla tako lako povezati sa lomljenjem ekrana telefona koje je ubrzo usledilo. Taj lom je smišljeno oslabljena metafora za slom vrednosti.

Prvi roman Slađane Nine Perković može da se čita kao situaciona koliko i karakterološka groteska: u mnogo čemu me je podsetila na roman Mihajla Spasojevića *Čovek koji nije imao pojma* jer u obe knjige nemoćni i onemogućeni usamljenik mora da se izбори sa sistemom, ali na svaki napad i na svaki diktat reaguje pasivno i poslušno, kao po nekakvom automatizmu, kriveći sebe što nema sve one osobine sa granice kriminogenog javašluka koje društveni sistem tako simpatišе. I ne bi poređenje ni zazvučalo neobično da se ne radi o udaljenim svetovima: o školi u Bruklinu kod Spasojevića, i Bosni u romanu *U jarku*. „Da sam kojim slučajem rođena u Americi, pokazala bih srednji prst svima, sjela na motor i odjahala ka zalasku sunca, putem koji se pruža u beskonačnoj pravoj liniji“, kaže junakinja Slađane Nine Perković. Ali ona ne živi ni u Americi, ni u Japanu, ni u skandinavskim zemljama: „Ako znate kakve su prilike u Bosni, onda vam je jasno da slabo šta vrijedi pokazivati srednji prst i okretati se na petama.“

Naratorica Slađane Nine Perković je junakinja bez svojstava, ako to nije neetično reći kad se podsetimo iskustva življenja u društvu koje je mlade uspešno anestetiziralo; dakle, ako nije baš sasvim bez osobina koje je određuju, ona jeste osoba čije su dominantne karakteristike svakako zakržljale u godinama stagnacije, egzistencijalne i ekonomske krize, nedostatka „razvojnih šansi“ svih oblika i formata. Najradije bi gledala kriminalističke serije iz svog kreveta – bilo inspektora Barnabija, bilo detektiva Frosta – kako čini pune tri godine, utonula u bezvoljnost nakon što je njen dugogodišnji momak otišao u Australiju, ali ne samo zato: „Napisao je ‘ovo je zemlja velikih mogućnosti’ i onda se izgubio u svim tim mogućnostima. Zaboravio mi se više javljati.“ Iščekla ljubav kao da junakinju i ne može dodirnuti kroz mehur bezvoljnosti u koji se zatvorila: bez ličnog imena, bez diplome, bez posla, bez želja i ambicija, mlada žena može samo da nevoljko pristaje na zahteve svoje majke, čije su se energija i ambicija svele na borbu protiv nepravedne sudbine i lopovske rodbine.

Svet u kom je zarobljena neimenovana naratorica izgleda besperspektivno i promašeno, ali tom razdešenom svetu ne nedostaje energičnosti, makar služila isključivo u svrhu ubrzavanja pada u provaliju. Na prvoj liniji kućnog fronta naziru se agresivna i konfliktna majka, obezvoljen i primiren otac, a sve dalje od toga jeste svet u kom se umire „od raka, ujeda pčela, tigrastih komaraca, krpelja, od rijetkih autoimunih bolesti, srčanih zastoja,

moždanih udara, mišje groznice, alkoholizma, ali i u saobraćajnim nesrećama, ratovima, a dešavalo se nekada i od starosti". Strina Stana ne spada ni u jednu od navedenih ugroženih grupa jer se tokom jela udavila komadićem piletine, a živopisni skup rodbine – tokom kog se naivnost sudara s lukavstvom, a prevrtljivost s principijelnošću – postaje okidač zloko-
 no komične i komično zloko-*bn*e *ukopne odiseje* u kojoj je glavna junakinja mokra, gladna, izubijana i potpuno dezorijentisana. Nasuprot pripovedanoj realnosti u kojoj kiša stalno *počinje da pada* i gde su kuće i imanja utonuli u blato, a signala mobilne telefonije više ne-
 ma nego što ima, stoje svetovi lažnog ostvarivanja životnih mogućnosti: svakidašnji izazo-
 vi bivšeg dečka na Fejsbuku („On kako drži krokodila za rep. On kako se sunča na plaži. On
 kako jogurtom kupljenim u nekoj bugarskoj prodavnici liječi opekotine. On kako jede
 smoki i liječi nostalgiju. On kako u nekom našem klubu pjevaljki gura novčanice u njedra.“),
 estradna fasada rođake Mimi (voditeljke kviza na lokalnoj televiziji čije lice iskače „na bil-
 bordima na kojima se reklamiralo pivo, hulahopke ili povoljni stambeni krediti, ali i na
 otvaranjima dječjih biblioteka i privatnih vrtića“), zainaćena energičnost junakinjine majke,
 koja posuđuje novac za renoviranje kupatila od tzv. mikrokreditne organizacije, nadajući
 se otplati duga kad se proda porodična kuća.

Protagonistkinja romana *U jarku* može makar donekle da bude lik iz predvidljivog asor-
 timana regionalne proze: njeno bratstvo bilo bi ono u sebe oduvek nesigurno, nasilno in-
 fantilizovano potomstvo roditelja koji su u eri socijalizma gradili mali građanski raj, a potom
 u eri građanskog rata i mirovnih sporazuma izgubili korak sa navalom korupcije, nedosled-
 nosti i nemorala prema kojima se nisu umeli ni mogli odrediti. Tetak Puh, tetka Mileva,
 rođak Stojan, rođaka Mimi, Pop i Popadija definisani su poluživotima koje tako ponosno
 nose: nemaju karijeru ni obrazovanje, nemaju motivaciju da budu bolji jer su svi završili u
 tranzicionom jarku ekonomske krize, šverca i besperspektivnosti i jedino im ostaje da na
 sahranama igraju patetične uloge koje su paravan pohlepe za porodičnim nasleđem. Nikad
 se nijedna kuća ne može podeliti na onoliko delova koliko ima rođaka, i koliko ima apetita
 da se tuđe imanje pretvori u svoj kapital i svoje bolje sutra, ni u stvarnosti ni u alegoriji; no
 upravo iz te nemogućnosti nastaje književnost *katastarske traume* – književnost koja se
 bavi krizama pripadnosti i krizama podela.

Roman Slađane Nine Perковиć je opor i groteskan, onoliko smešan koliko to može biti
 muka i nezgoda antijunaka, marginalca i besperspektivnog pripadnika mlade generacije.
 Opisana situacija prerasta u parabolu regionalnog života koji se negde prepoznaje u ma-
 kabričkom romanu Lane Bastašić i oporim socijalnim hronikama Enesa Halilovića. Fokner
 bi bio pisac koji bi nam prvi pao na pamet kad analiziramo groteske regionalne, u sebe
 uspešno zatvorene sredine, ali ništa manje veze sa ovim romanom nema ni reditelj „Nevo-
 lja s Harijem“ i „Prozora u dvorište“. Roman *U jarku* prepun je humornih sekvenci, kadrova
 crnog humora i *ugodne strave*, a scene pregledanja kuće u potrazi za potencijalnim oružjem
 samoubistva kojim bi se dokrajčio stric Radomir zavredile bi kraljevski ulazak u neku bu-
 duću antologiju crne proze: od predloga da se suicidalni udovac zakuje u sobu, kako ne bi
 iskočio napolje i obesio se u dvorištu, do konfiskovanja šestara, kutije za šivenje i kese
 dugmastih baterija (od kojih bi samoubica mogao umreti „sa rupom u stomaku“, po rečima

tetke Mileve), električnog brijača, kutije zarđalih udica za pecanje, sve u strahu da se „iz čiste pakosti“ ne obesi pred kućom, „da ga sav komšiluk vidi“.

Prostori u romanu bezmalo zaslužuju poseban odeljak: nijedan od prostora, od porodičnog stana u zgradi koja je odolela nadziđivanju do seoskog groblja, od unutrašnjosti Stojanovog „golfa dvojke“ do ambulante, policijske stanice ili pošte, nije ni funkcionalan ni udoban, iz svakog vreba neka opasnost ili makar komplikacija, a nijedan ne nudi utehu niti će ikad moći da posluži kao skrovište. Ljudima koji okružuju junakinju treba vrlo malo sna, alkohola i mraka da pokažu devijantno, zlokobno lice: solidarnost i prijateljstva ne postoje, a i kako bi, kad je životna realnost u više navrata ukinula etički instinkt. Odnos naratorke sa rođakom Mimi mogao bi da deluje kao zlokobna parodija motiva feranteovskog ženskog prijateljstva kada ne bi bio okvir za refleksiju razdešenog sveta koji ne uspeva da stvori koherentan *karakterni kontekst* za ličnu ambiciju ili kolektivni san o sreći. Blato je stoga više od uobičajene metafore poraza i posustajanja, regresije i obezvoljenosti; ono je dimenzija za sebe u kojoj nema pomaka i iz koje nema povratka.

Sladana Nina Perković bacila je čitaoca u muku burleske i u burlesku muke; samo se na prvi pogled čini da romani poput njenog nemaju drugi dom osim doma u srcu obeznanjenog milenijalca koji se svakakvih jada nagledao dok je samo pokušavao da uhvati termin omiljene serije. Potresan i bridak, rešen da demitologizuje poetičke i kulturološke demitologizacije, roman *U jarku* pokušava da improvizuje kakav-takav odgovor na vrlo teško i neprijatno pitanje: *šta ti radi rodbina?*